

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ В ДЕРЖАВІ

УДК 331.101.38

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-5\(11\)-185-194](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-5(11)-185-194)

Богданенко Анатолій Іванович,

кандидат наук з державного управління, доктор економічних наук, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 264-52-54, e-mail: Anatoliy_Bogdanenko@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0758-5809>

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ТА РОЗВИТКОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Пошук стратегічних напрямів модернізації державного управління на користь людині потребує визначення глибинних причин внутрішнього і зовнішнього характеру, які перешкоджають збереженню якісного та кількісного складу людського потенціалу. Вплив глобальної культури є неминучим процесом, який потребує значної уваги з боку системи управління, щоб через систему регулювання суспільними відносинами зберегти національні цінності, традиції, кращі риси ментальності, національну ідентичність.

Інтелектуальний потенціал – це сукупність здібностей, творчих обдарувань, навичок, мотивацій індивідів, їх освітній і кваліфікаційний, морально-етичний та культурний рівень, які дають змогу, використовуючи уречевлені інтелектуальні засоби, засвоїти й творити нові знання, доцільні для застосування у тій чи іншій сфері суспільного відтворення, сприяють зростанню продуктивності й ефективності виробництва і тим впливають на зростання доходів певного індивідууму в майбутньому.

Євроінтеграційні процеси повинні носити зважений характер. Прагнення побудувати цільові орієнтири розвитку суспільства з орієнтацією на європейські соціальні норми та стандарти може мати негативні наслідки, коли немає ресурсних підстав для їх реалізації, що обумовить негативне ставлення для самого процесу. Одночасно виникають загрози іншого характеру, коли залучаються європейські стандарти суспільства споживання без прагнень створити та реалізувати національну раціональну культуру споживання.

Для українського суспільства природними рисами його внутрішнього світу є соборність, прагнення до солідарності. Їх необхідно зберігати, культивувати, розповсюджувати та розвивати. Але надається перевага запозиченню індивідуалістських суспільних відносин, які превалюють у сім'ях, колективах, регіонах та державі.

Розвиток інтелектуального потенціалу є першочерговим завданням для держави, адже в теперішніх умовах ні багатства надр, ні родючі землі, ні ідеальний клімат,

ні туристична принадність не в змозі зрівнятися ні за могутністю, ні за суспільною значущістю з потенціалом людського розуму.

Ключові слова: державне управління, інтелектуальний потенціал населення, розвиток населення, модернізація державного управління.

Bogdanenko Anatoliy Ivanovych,

Ph.D. in public administration, Doctor of Science in Economics, Associate Professor of Public Administration Department, Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska st., 03039, Kyiv, phone: (044) 264-52-54, e-mail: Anatoliy_Bogdanenko@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0003-0758-5809>

MODERNIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION WITH THE USE AND DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE POPULATION OF UKRAINE

Annotation. The search for strategic directions for the modernization of public administration for the benefit of humans requires the identification of the root causes of internal and external nature, which prevent the preservation of qualitative and quantitative composition of human potential. The influence of global culture is an inevitable process that requires considerable attention from the management system to preserve national values, traditions, the best features of mentality, national identity through the system of regulation of social relations.

The intellectual potential is a set of abilities, creative talents, skills, motivations of individuals, their educational and qualification, moral, ethical, and cultural level, which allow, using tangible intellectual means, to learn and create new knowledge suitable for use in a particular field of social reproduction, contribute to the growth of productivity and efficiency of production and thus affect the growth of income of a particular individual in the future.

European integration processes must be balanced. The desire to build targets for the development of society with a focus on European social norms and standards can have negative consequences when there are no resource grounds for their implementation, which will lead to a negative attitude to the process itself. At the same time, threats of a different nature arise when European standards of the consumer society are involved without the desire to create and implement a national rational culture of consumption.

For Ukrainian society, the natural features of its inner world are national unity, the desire for solidarity. They need to be preserved, cultivated, distributed, and developed. But it is preferable to borrow individualistic social relations that prevail in families, collectives, regions, and the state.

The development of intellectual potential is a priority for the state, because, in the current conditions, neither the richness of the subsoil, nor fertile land, nor the ideal climate, nor tourist attractions can not match the power or social significance of the potential of the human mind.

Keywords: public administration, the intellectual potential of the population, population development, modernization of public administration.

Постановка проблеми. Високий суспільний та науковий потенціал і керована корпоративна розумова енергія нині є вирішальним виробничим фактором як сучасності, так і майбутнього світу. У двадцяти розвинутих країнах, в яких працює 95 % учених світу, прибуток на душу населення зростає щорічно на 200 дол. США, у країнах з низьким науковим потенціалом – на 10 дол. США.

Основу формування в Україні інноваційного типу розвитку, який базується на інтелектуальних та інформаційних технологіях виробництва, становить розвиток людського капіталу.

При цьому інноваційний капітал підприємства повинен урахувати фінансовий, інтелектуальний, організаційно-управлінський та інформаційно-методичний потенціали підприємства, які, своєю чергою, будуть впливати на мотивацію праці, культуру виробництва, створюючи сприятливі умови для змін у соціальних відносинах як у державі, так і на підприємствах зокрема.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Серед вагомих наукових досліджень з питань модернізації державного управління можна назвати праці таких науковців як О. Мельниченко, І. Р. Бузько, О. Ф. Новікова, В. І. Гунько, Б. В. Заремський, Н. Є. Кульчицька, М. В. Паладій, Н. Т. Рудь та багатьох інших.

Мета статті. Метою статті є охарактеризування процесу модернізації державного управління з використанням та розвитком інтелектуального потенціалу населення України.

Виклад основного матеріалу. На шляху відтворення та подальшого розвитку інтелектуального потенціалу

в Україні є багато об'єктивних і суб'єктивних перешкод, спричинених двома групами факторів: успадкованими від командно-адміністративної системи і такими, що виникли вже після проголошення України незалежною державою.

До першої групи належить ресурсний підхід до людини, коли працездатне населення розглядали переважно як необхідний ресурс. При цьому основну увагу звертали на його кількісні характеристики без урахування навіть статево-вікових і національних особливостей, що впливали на професійні якості працівника.

До чинників другої групи належить непродумана соціально-економічна політика 1990-х років, яка зруйнувала науково-технічну і підірвала духовно-моральну складові інтелекту. Це проявляється у деформації системи цінностей із різким зміщенням потреб у бік матеріально-прагматичних інтересів, руйнації наукових шкіл, а також у зниженні рівня освіченості населення, приниженні статусу інтелектуальної праці, еміграції кваліфікованих спеціалістів, деформації структури зайнятості, занепаді моральності [1, с. 144].

Основні чинники, які позитивно впливають на формування і розвиток інтелектуального потенціалу України: науково-технічні чинники; економічні чинники; правові чинники; соціокультурні чинники; організаційні чинники; демографічні чинники; екологічні чинники.

Науково-технічні чинники впливають на рівень новизни та темпи оновлення продукції, вдосконалення технічних засобів і технологій. Унаслідок негативних тенденцій перехідного періоду в Україні майже зупинило-

ся наукове виробництво – виконання науково-технічних робіт зменшилося порівняно з радянськими часами більш як у 10 разів.

Економічні чинники в першу чергу визначають рівень розвитку ринку праці. Саме через ринок праці значною мірою здійснюється відтворення інтелектуального потенціалу суспільства.

Правові чинники характеризують законодавство України з питань правового забезпечення інтелектуальної економіки. Сферу інтелектуальної власності регулюють такі основні закони: «Про авторське право та суміжні права», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про науково-технічну інформацію». Найголовнішою проблемою у правовому забезпеченні та регулюванні сфери інтелектуальної власності є недовіра законодавчих актів та слабка реалізація проголошення в Україні орієнтації на інноваційну модель розвитку.

Соціокультурні чинники у контексті формування економіки знань розкриваються у тенденціях розвитку сфери освіти й науки.

Організаційні чинники здійснюють вирішення фундаментальної проблеми: існування прикладної науки за межами виробничого сектору. Сьогодні формуються перші фінансово-промислові групи, в основу яких закладаються взаємовигідні інвестиційні відносини між наукою і бізнесом.

Демографічні чинники характеризують чисельність, вікову структуру, приріст, тривалість життя, стан здоров'я та міграційну ситуацію. Динаміка зміни цих показників здійснює переважно дестимулюючий вплив на формування і розвиток інтелектуального потенціалу країни. Цікавим

фактом є те, що підвищення рівня кваліфікації жінок приводить до росту продуктивності скоріше, ніж підвищення кваліфікації чоловіків. Одна з причин цього є те, що жінки, які були недооцінені в минулому, досягають більш потужних результатів в набутті кваліфікації, розкриваючи свій потенціал повніше ніж чоловіки. Другою причиною є те, що в ручній праці зайнято більше низькокваліфікованих чоловіків, де людський капітал приносить менше економічних вигод.

Екологічні чинники відзначаються зростанням сили їх дії в сучасних умовах суспільного виробництва. Найчастіше вони виступають як обмеження можливостей використання первинної сировини [2, с. 60-62].

До основних чинників, які негативно впливають сьогодні на формування і розвиток інтелектуального потенціалу України відносять нерозвинену інноваційну інфраструктуру, відсутність пільг на інноваційні проекти, недостатнє фінансування коштів в науку, нерозвинений ринок інтелектуальної власності та похилий вік науковців.

Визначні перешкоди для розвитку людського потенціалу зовнішнього характеру значно зростають у сукупності з внутрішніми чинниками, які стримують формування певних умов та можливостей. Вони мають значний перелік і зводяться до наступного:

- системна криза в країні, залежність економіки від політики, боротьба за владу та ресурси всередині країни, відсутність стратегій (програм) антикризового спрямування;
- відсутність протистояння зовнішньому втручання у внутрішню політику України, невміння відстоювання національних інтересів у всіх сферах національної безпеки;

- неформованість та нереалізованість моделі соціальної держави Україна, невизначеність соціальної відповідальності держави за якість та рівень життя населення, посилення соціальної нерівності, втрату людського та інтелектуального капіталу тощо;

- слабкий рівень захисту прав і свобод людини, ненаціленість системи правозахисних органів на пріоритетність захисту прав людини;

- зниження можливостей до стимулювання демографічного розвитку, підвищення рівня охорони здоров'я, впровадження стандартів здорового способу життя;

- погіршення умов для модернізації національної системи освіти;

- низький рівень ролі науки в розвитку сучасного суспільства;

- нерозвиненість інститутів громадянського суспільства, відсутність демократизації управління, суб'єкт-суб'єктних відносин між владою і громадськістю;

- високий рівень тінізації відносин у трудовій і соціальній сферах;

- низький рівень довіри в системі суспільних відносин;

- нерозвиненість системи правової, політичної, економічної, соціальної, виробничої, інноваційної, корпоративної культури;

- втрата ціннісних орієнтацій, руйнування духовно-моральних норм, стереотипів поведінки, неформованість нових цінностей, недовіра старих;

- нерозвиненість системної соціальної відповідальності людини, суспільства, бізнесу, держави;

- нерозвиненість системи відстеження, попередження та мінімізації соціальних конфліктів, соціальних ризиків та небезпек;

- зростання внутрішніх міграційних рухів, пов'язаних із воєнними діями, захистом життя і здоров'я, влас-

них переконань, перспектив зайнятості, ведення бізнесу тощо;

- зростання безробіття та злочинності;

- наміри та подальші кроки щодо реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в умовах системної кризи.

Модернізація державного управління щодо людського розвитку вимагає послідовних дій щодо виконання міжнародних зобов'язань та національних потреб у цій сфері. Перш за все, це потребує: забезпечення правового статусу прийнятих Україною Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), їх розробки та реалізації на державному і регіональному рівнях; подолання диференціації людського розвитку на регіональному рівні; розвитку системи державних соціальних гарантій та державних соціальних стандартів, забезпечення досягнення соціальної рівності та рівних стартових можливостей щодо здобуття освіти, охорони здоров'я, зайнятості; створення рівних умов доступу до соціальних послуг, послуг соціальної та житлово-комунальної сфери; забезпечення децентралізації соціальної політики; обґрунтування та якісного розмежування соціальних функцій держави та регіонів щодо повноважень, обов'язків і відповідальності за людський та соціальний розвиток; підвищення ефективності діяльності органів державного і регіонального управління щодо формування та реалізації соціальної політики; удосконалення оцінки діяльності органів державної та регіональної влади щодо людського і соціального розвитку; підтримання балансу між розвитком ринкової економіки та забезпеченням соціальної справедливості шляхом бюджетної,

податкової, цінової політики та кредитно-валютного регулювання; приведення соціального та трудового законодавства у відповідність до вимог ефективного соціального управління; забезпечення збалансованості реформування господарського механізму та реформ у соціальній сфері; посилення громадського контролю за діяльністю державних і регіональних органів влади щодо соціального та людського розвитку; формування та запровадження системи соціальної відповідальності за стан людського і соціального розвитку на державному, регіональному та виробничому рівнях; запровадження соціального моніторингу в регіональному розрізі та забезпечення його використання при розробці й реалізації регіональних стратегій розвитку, оцінці рівня соціального самопочуття та соціальної напруженості в регіонах [3, с. 311].

Інтелектуальний капітал дуже складно передати без тісного і постійного спілкування і не завжди це можливо зробити в рамках малих форм організації, проте цього можна досягнути якщо:

1) створити інституціональні умови для того, щоб забезпечити передачу знань з університетського середовища в промисловість;

2) забезпечити більш тісне спілкування між професорсько-викладацьким, дослідницьким складом університетів і співробітниками конкретних компаній, щоб науковці мали більш реальну уяву про проблеми, що стоять перед промисловістю, а практики мали доступ до наукових знань;

3) підприємства не повинні прагнути бути експертами в усьому, вони можуть вибрати якусь досить вузьку

область, у якій у них будуть конкурентоздатні нароби і можливості. І звичайно, ці малі компанії мають щільно взаємодіяти з університетами і дослідницькими підрозділами великих підприємств, вносячи внесок у загальну справу своїми знаннями з тієї сфери, де вони дійсно є висококласними фахівцями [4].

Із значним ефектом має проявляти себе у розвитку інтелектуального потенціалу зайнятого населення й така складова впливових чинників, якою є система масової комунікації. Творча праця відрізняється від нетворчої переважно тим, що не дозволяє ставити на потік виготовлення стандартних предметів виробництва: продукт творчої праці існує в одному примірнику й позначений індивідуальністю виробника, його світобаченням, розумінням життя – інтелектом в цілому. Але це не означає, що творча праця позбавлена технологізації процесів праці, уніфікації трудових операцій. Межа між «творчим» і «нетворчим» змінна, вона залежить від стану професії, рівня наукового розвитку суспільства, освіченості виконавця роботи. Все більш очевидним стає те, що пошук і використання інформації стає справою технологічної освіченості. Ряд процесів може мати чисто творчий характер, а інші процеси можуть технологізуватися, «ставати на потік», переходити у сферу виробництва. Якщо на ранніх етапах суспільного розвитку комунікація мала виключно поведінковий характер і визначалась життєво необхідними потребами людей, виступаючи знаряддям об'єднання людей у групи, то нині, разом із суспільним розвитком і перетворенням комунікації в систему усвідомлених, цілеспря-

мованих дій, спілкування у сфері зайнятості все більше набирає характеру творчого процесу, коли реакція комуніката певною мірою (під час, повністю) прогнозується комунікантом.

З появою Інтернету, мобільного зв'язку, комунікація сама по собі перетворюється у «виробничий конвеєр»: у структуру професійної масової комунікації включаються елементи виробничого процесу, пов'язані з віртуалізацією, керуванням на відстані, пропагандою, маніпулюванням діями людей як у побуті, так і в процесі їх професійної діяльності. То ж, розгляд комунікації як виробничої діяльності, означає, що ставитися до неї необхідно як до елементу процесу зайнятості, який відбувається з використанням певних технологій, а зайнятих доцільно розглядати як інтелектуалізований суб'єкт комунікативного виробництва [5, с. 195].

Уряд держави в тісній взаємодії із суб'єктами господарювання повинен створити сприятливе політичне, законодавче, соціально-економічне середовище.

Забезпечення комерційної реалізації результатів інтелектуальної діяльності має здійснюватись через формування спеціальних комплексних структур, які б стали безпосередніми учасниками процесу створення об'єктів права ІВ, здійснювали експертну оцінку їх комерційної привабливості, включаючи орієнтовну оцінку вартості права ІВ, досліджували б кон'юнктуру ринку, а також мали б змогу надавати інноваційним розробкам дієву маркетингову та фінансову підтримку [6, с. 54].

Такою структурою повинен стати ринок новацій як складовий еле-

мент інноваційної системи. Основним завданням ринку новацій є вирішення проблем, пов'язаних із недостатністю фінансів, кадрів та інформації в інноваційних системах, а також створення механізму страхування інноваційних ризиків.

Формуючи ринок новацій, необхідно визначити джерела фінансування створення та функціонування інноваційних систем регіонів держави. На початкових етапах формування таких систем необхідним є активне сприяння держави за рахунок створення регіональних структур (інноваційних центрів), метою яких має бути максимально ефективно використання державних коштів. Це відбувається шляхом фінансування інноваційних проектів регіону, що пройшли експертизу належних фахівців, бажано навіть закордонних.

Вдосконалення фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіонів шляхом створення системи венчурного фінансування та формування єдиної бази проектів і програм дозволить підвищити інвестиційну привабливість регіонів, досягти істотного збільшення інвестицій в інноваційні проекти, залучити приватний та державний капітал для фінансування НДДКР, мобілізувати внутрішні фінансові ресурси регіонів для розвитку науково-інноваційної діяльності.

В Україні необхідно створити механізм підтримки страхових компаній, які спеціалізуються на страхуванні інноваційних ризиків: спрощення оподаткування таких компаній, надання кредитів на вигідних умовах, створення державних страхових компаній, які б спеціалізувались на страхуванні інноваційних ризиків.

Основним завданням ринку новачій є вирішення проблем, пов'язаних із недостатністю фінансів, кадрів та інформації в інноваційних системах, а також створення механізму страхування інноваційних ризиків.

На початкових етапах формування інноваційних систем необхідним є активне сприяння держави за рахунок створення регіональних структур (інноваційних центрів), метою яких має бути максимально ефективно використання державних коштів. Це відбувається шляхом фінансування інноваційних проектів регіону, що пройшли експертизу належних фахівців, бажано навіть закордонних.

Забезпечення функціонування регіональної мережі інноваційного консалтингу дозволить сформувати цілісну систему інформаційного забезпечення розвитку науково-інноваційної діяльності.

Єдина інформаційно-консалтингова система регіону забезпечить накопичення, постійне оновлення та обмін інформацією щодо інноваційного розвитку, а її послуги сприятимуть вирішенню питань, пов'язаних з комерціалізацією результатів науково-технічних розробок та передачею їх до виробництва.

Також необхідно вдосконалити систему підготовки спеціалістів для основних високотехнологічних виробництв, що зокрема, пов'язано із підготовкою та навчанням молоді для вирішення питання кадрового забезпечення інноваційних систем [7].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Необхідність інтеграції України в європейське і світове конкурентне середовище зумовлює потребу формування інноваційної мо-

делі розвитку, в якій роль головного джерела економічного зростання відіграють результати інтелектуальної діяльності та їхнє практичне застосування. Саме таким, загально визнаним шляхом не лише у високорозвинутих країнах, а й у країнах, які переживають трансформаційний період, є розбудова економіки, що базується на знаннях.

Інтелектуальний потенціал України повинен бути спрямованим на розв'язання не тільки проблем розбудови держави, розвитку економіки та підвищення рівня життя населення, а й стати базовим підґрунтям для забезпечення економічної безпеки шляхом інтелектуалізації суспільних процесів, здійснення інноваційної політики держави, використання освітнього, наукового та культурного потенціалу, зростання ролі науки і освіти в сучасному розвитку держави.

Формування і реалізація довгострокової стратегії розвитку інтелектуального потенціалу в Україні дасть змогу налагодити тісний зв'язок держави та суспільства у сфері управління інтелектуальним потенціалом, що суттєво посилить економічну і політичну безпеку України. Такий підхід повинен передбачати: концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках створення умов для забезпечення зростання інтелектуального потенціалу та посилення його ролі в забезпеченні економічної безпеки; єдність навчального і наукового процесів та їх спрямованість на економічний, соціальний, інтелектуальний і духовний розвиток суспільства; оптимальне поєднання державного регулювання та управління інтелектуальною діяльністю у вищих навчальних закладах,

наукових установах, підприємствах та організаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельниченко О.Б. Інтелектуальний потенціал України та його розвиток / О.Б. Мельниченко // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2010. – № 14-15. – С. 143-148.

2. Бузько І.Р. Дослідження чинників, що впливають на формування і розвиток інтелектуального потенціалу підприємства / І.Р. Бузько, Н.Г. Агафонова // Прометей. – 2010. – № 3 (33). – С.59-63.

3. Новікова О.Ф. Модернізація державного управління у контексті збереження людського потенціалу в умовах обмежених можливостей / О.Ф. Новікова, О.Г. Сидорчук // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2015. – № 10. – С. 309-312.

4. Архієреєв С. Підвищення ролі регіонів у випуску високотехнологічної та інноваційної продукції: міжнародний досвід [Електронний ресурс] / С. Архієреєв, О. Попадинець // – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/november08/5.htm>

5. Гунько В.І. Показники, індикатори та критерії розвитку інтелектуального потенціалу зайнятого населення [Електронний ресурс] / В.І. Гунько // Вісник Сумського національного аграрного університету. Фінанси і кредит. – 2013. – № 1. – С. 190-197. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsnau_2013_1_35.pdf

6. Паладій М.В. Ефективне використання інтелектуального потенціалу нації – необхідна умова інноваційного розвитку економіки держави / М.В. Паладій // Наука та інновації. – 2009. – Т.5. – №3. – С.51-54.

7. Рудь Н.Т. Інтелектуальний потенціал: фактори формування і реалізації [Електронний ресурс] / Н.Т. Рудь, Ю.М. Гаврилюк // Економічні науки. Сер. : Економіка та менеджмент. – 2011. – № 8. – С. 283-297. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecnem_2011_8_31.pdf

REFERENCES:

1. Melnychenko, O.B. (2010). Intelektualnyi potentsial Ukrainy ta yoho rozvytok [The intellectual potential of Ukraine and its development]. *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutnie – Ukrainian science: past, present, future*, 14-15, 143-148 [in Ukrainian].

2. Buzko, I.R., & Ahafonova, N.H. (2010). Doslidzhennia chynnykiv, shcho vplyvaiut na formuvannia i rozvytok intelektualnoho potentsialu pidpriemstva [Research of the factors influencing formation and development of intellectual potential of the enterprise]. *Prometei – Prometheus*, 3 (33), 59-63 [in Ukrainian].

3. Novikova, O.F., & Sydorчук, O.H. (2015). Modernizatsiia derzhavnoho upravlinnia u konteksti zberezhennia liudskoho potentsialu v umovakh obmezhenykh mozhlyvostei [Modernization of public administration in the context of preserving human potential in conditions of disabilities]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky – Bulletin of Kamyants-Podilsky National University named after Ivan Ogiienko. Economic sciences*, 10, 309-312 [in Ukrainian].

4. Arkhiereiev, S.I., & Popadynets, O.V. Pidvyshchennia roli rehioniv u vypusku vysokotekhnolohichnoi ta innovatsiinoi produktsii: mizhnarodnyi dosvid [Pidvyshchennia roli regioniv u vypusku vysokotekhnolohichnoi ta innovatsiinoi

produksii: mizhnarodnyi dosvid]. Retrieved from: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/november08/5.htm> [in Ukrainian].

5. Hunko, V.I. (2013). Pokaznyky, indykatorytakryteriirozvytkuintelektualnoho potentsialu zainiatoho naseleennia [Indicators, indicators, and criteria for the development of the intellectual potential of the employed population]. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Finansy i kredyt – Visnyk of Sumy National Agrarian University. Finance and Credit, 1, 190-197. Retrieved from: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vsnau_2013_1_35.pdf [in Ukrainian].

6. Paladii, M.V. (2009). Efektyvne vykorystannia intelektualnoho potentsialu natsii – neobkhidna umova innovatsiinoho

rozvytku ekonomiky derzhavy [Effective use of the intellectual potential of the nation – a necessary condition for innovative development of the state economy]. Nauka ta innovatsii – Science and Innovation, 3, 51-54 [in Ukrainian].

7. Rud, N.T., & Havryliuk, Yu.M. (2011). Intelektualnyi potentsial: factory formuvannia i realizatsii [Intellectual potential: factors of formation and realization]. Ekonomichni nauky. Ser.: Ekonomika ta menedzhment – Economic sciences. Ser.: Economics and Management, 8, 283-297. Retrieved from: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecnem_2011_8_31.pdf [in Ukrainian].